

Havetyveri. Er stiklinge- og plantetyveri en brøde? Nyhedsspredning eller måske snarere samlermani?

Picking of gardenplants. Is picking of cuttings and gardenplants a guilt? Is it spreading of news or perhaps rather mania for collectors?

Keywords: Picking, Steal, Cuttings, Plants, Botanical Gardens, History, Denmark

Helle Ravn*

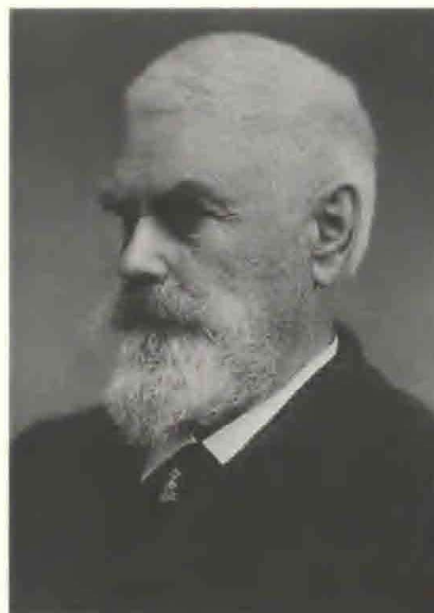
Havetyveri. Er stiklinge- og plantetyveri en brøde? Nyhedsspredning eller måske snarere samlermani? Det afhænger helt af øjnene, som ser på det ! I det syvende bud står „Du må ikke stjæle”, - men det er som om have- og planteejere aldrig har kendt det syvende bud ! I hvert fald er tyveri af havens afgrøder, planter og stiklinger et gammelkendt fænomen.

En gammel talemåde siger, at stjålne stiklinger gror bedst, og en del mennesker, betragter det ikke som tyveri, men snarere som en ret. Da jeg en dag spurgte en haveejers „Hugger du også stiklinger?” var svaret „Hugger og hugger, - tager”.

Og fænomenet er mere end gammelkendt. Nogle af vores ældste kilder til bondehaver er landsbylove og -vedtægter. Her er der i de første love fra begyndelsen af 1600-tallet et utal af bestemmelser vedrørende tyveri af frugt fra abildgården og kål fra kålgården. Havde man taget af andens haveafgrøder, skulle man bøde en vis mængde øl til landsbyens øvrige mænd.

I 1803 beskriver pastor L. M. Wedel i sin „Indenlandske rejse” fra Hvirring præstegård: „Havedyrkning, især Træfrugter lægges meget Vind paa, men der klages over det gjængse Frugtyveri, da saadanne Tyve have Behændighed nok til at stjæle af Haverne uden at det røbes”

Frilandsmuseets stifter Bernhard Olsen var så vred over det, han betragtede som tyveri, at han i bladet „Haven” i 1912 skrev en artikel med titlen

Bernhard Olsen, fotograferet mellem ca. 1897 og ca. 1909.
Foto Frilandsmuseet.

„HAVETYVE”. I det følgende skal Bernhard Olsens artikel gengives i kursiv - med mine kommentarer skrevet ind imellem.

Sommerens bedste Tid er nu inde; Blomstringen i Haverne er snart paa sit højeste, og om ikke længe har vi Frugttiden. Dermed begynder Dyrkernes Ærgrelser: Tyverierne af disse bedaarende og appetitlige Sager. Hvad der stjæles af Blomster paa Kirkegaarde og i offentlige Haver er enormt, skønt der er eller burde være et virksomt Opsyn, og endnu galere gaar det paa Steder, hvor det er vanskeligere at passe paa.

Det værste, hvor Forholdene er mere private, er dog, at der er Vanskeligheder ved at faa den Art Tyverier straffet, og at deres Behandling er ligesaa ubehagelig for de Bestjaalne som for Tyvene. Man kan vist nok melde dem til Politiet, som vil idømme Bøder, men man risikerer at maatte møde i Retten, undertiden i en anden Jurisdiktion, og man generer sig for at staa der som Angiver, hvor det i Almindelighed ikke drejer sig om større Værdier i Penge.

Ingen tvivl. Bernhard Olsen betragter det som tyveri, men viger tilbage fra at anmelde tyveriet. I dag bliver kirkegårdstyveri betragtet med afsky, mens man ville blive til grin, hvis man anmeldte et frugttyveri, med mindre der var tale om tyveri i større målestok.

Det største Ubehag ved at paagribe den Slags Rapsere er, at de gennemgaaende, selv om de tages med Kosterne i Haanden, er fuldstændig uforstaaende. De ved ikke, at de har gjort noget forkert. Overfor en professionel Tyv er Stillingen modsat. Han er paa det rene med, at han stjæler forsægtigt, hvad hans Motiver end har været, og han er belavet paa at blive straffet, hvis han ikke faar Lov at løbe.

At folk mener sig i deres bedste ret til at medtage ting fra en have, har jeg en gang selv været ude for. Efter en havevandring udtrykte en deltager forargelse over, at haveejeren ikke havde lagt poser frem, så man kunne tage frugt med hjem, ja hun var endda pikeret over, at hun var nødt til at skjule frugt i lommerne, fordi haveejeren ikke havde opfordret deltagerne til at tage af frugten !!

Anderledes med Amatørtvene. De aner aldrig, at man ikke i Selskabsflok kan trampe ind i en Sædmark for at plukke Kornblomster. De fatter ikke, at der er noget ondt i at springe over et Hegn og rive Blomster af til en ventende Kreds af ligesaa serafisk uskyldige unge Damer, der bier paa Udbyttet udenfor. En Embedsmand ved en offentlig Have kan i sin hegnede og afmærkede Privathave finde en skare Besøgende i færd med at plyndre Frugttræerne. Det faldt ingen af dem ind at gøre en Undskyldning; tværtimod: „det manglede da blot, at man ikke skulde have Lov til at tage for sig, hvor man har betalt Entré!”

I en anden offentlig Have træffes to Damer i færd med Stikkelsbærrerne. Da dette paatales, naevngiver de sig med Tilføjende, at de er Lærerinder, som nylig har ført en Pigeskole derind!!

Der er vist blevet taget noget frugt i hr. Olsens egen have på Frilandsmuseet.... I dag betragtes det ikke som tyveri at tage et æble eller nogle stikkelsbær på Frilandsmuseet.

Det er ingenlunde de laveststillede i Samfundet her er Tale om. Det er mest Folk, der selv

regner sig til „de privilegerede Klasser”. Man kan mellem dem træffe Personer med Universitetsuddannelse, i Livsstillinger med Forpligtelse til at vejlede Ungdommen i alt godt og gavnligt og indprente dem Respekt for andres Ejendom. For deres eget Vedkommende véd de paa en Prik, at stjæler nogen fra dem, er det ulovligt, men overfor andre gælder kun Selvtægtens Ret. Det drejer sig jo kun om Bagateller! Der er jo desuden altid nok at tage af!

Vi roser os ofte af vort Folks Kultur og vel med Rette. Trist er det derfor, at saare mange af vore indbildte Kulturbærere staar paa det barbariske Standpunkt, som ovenfor er skildret. Det er en Skam for os alle, at mellem os lever Tusinder uden Anelse om, at man ikke kan gaa ind paa en Grund, der tilhører en anden og tage, hvad man gider have, men tror, at dette er saa selvfølgelig en Ret, at man tør svare med Uartigheder og ikke med Undskyldninger, naar man bliver grebet med Kosterne i Haanden.

Som Bernhard Olsen påpeger, er der tale om kultur og kulturelle traditioner. Det er i Danmark ganske vist, at man ikke må gå ind på andens grund og tage for eksempel nedfalden frugt. Men for nogle vietnamesiske sømænd, som i en have i Åbenrå så nedfaldsfrugt, var det unaturligt at lade noget gå til spilde - og de var forbløffede, da den ældre haveejer kom ud. De fik naturligvis lov til at gå med frugten.

Spørgsmaalet bliver da, hvorledes denne Klasse af Tyverier skal bringes til Ophør uden Politiets Hjælp og uden for stort Ubehag for de Bestjaalne og tillige for den uvidende og umyndige, rapsende Flok. Englænderne, tror jeg, har fundet den lempeligste Vej.

Det er nemlig endnu værre i England med Havetyverierne end hos os. Der er et raseri for Havekultur, som vi ikke kender, et Kapløb om at møde det nyeste Nye paa alle vegetative Omraader. Der gaar det ud paa at stjæle som Kender, at knibe Stiklinger af nye Pelargonier og Roser, som Ejeren har ladet købe i dyre Domme. Der er en Anekdote gængse om en fagdannet botanisk Tyv, som glemte, at han have fyldt Pulden paa sin høje Hat med saadanne kostelige Nyheder og hilste en passant kordialt paa Havens Ejer; der siges, at denne smilende hjælp til at bringe Kosterne tilbage i Synderens Hat. Det var nemlig en betydelig Mand.

Historien med hatten er ikke oplevet i Danmark, men det fortælles om adskillige tidligere lærere på Landbohøjskolen, at når de var ude med elevhold, tog de stiklinger med hjem af sjældne planter fra gartnerier, botaniske haver og private haver.

Jeg har en gang i Kew Have set en sort Tavle, anbragt ved Indgangen. Ifølge sin Paaskrift var den bestemt til at optage Navnene paa overbeviste Havetyve. For Tiden var Tavlen tom, men Opsynsmanden kunde fortælle, at den for nylig havde baaret en Lords Navn. Det havde netop „udstaaet sin Tid”, skønt Ejeren af den havde sat Himmel og Jord i Bevægelse for at faa det slettet forinden.

For enhver, som en Gang har haft sit Navn paa en saadan Tavle, vil det falde som Skæl fra Øjnene, at han ikke ustraffet kan tilegne sig fremmed Eje, og han vil i fremtiden vogte sig for at komme der oftere. Straffen falder lempeligere end den Politiet idømmer og den er tillige nemmere at iværksætte for begge Parter end den anden med sine Retsmøder og de haardere

Mon Bernhard Olsen havde tænkt sig en tavle som skruibrækkertavlen fra Svendborg? Herpå noterede man navnene på strejkebrydere, og tavlen blev hængt op i fagforeningens lokaler til almindelig spot og spe. Tavlen blev anvendt til cirka 1920.

Foto Svendborg Museum.

følger. Den er lovlig efter engelsk Ret, men er den det ogsaa efter vores danske? Endnu er den næppe prøvet herhjemme som i England.

Vi har et Præcedens fra Koleratiden. Den Gang tog Myndighederne fat paa at rense Københavns Augiasstalde, og der faldt en Række haarde Domme over Husejere i København, der holdt Ejendommene malproport. I „Dagbladet“ lavede Bille sig en sort Tavle efter engelsk Mønster og kaldte den for Liste over „Kommunalsvin“. Den rummede Navne paa mange rige og fornemme Folk, vakte uhyre Jubel og bidrog hurtigere end Dommerne til at skaffe Snavs ud af Husene.

Det må siges at være selvtægt og strider som sådan mod dansk retspraksis. Tankegangen var dog ikke ny. I fagforeninger havde man tidligere tavler, hvorpå man skrev navnene på faglige skruibrækkere, hvorefter tavlerne blev hængt op til spot og spe.

Og at det skulle være lempeligere end en bødestraf, viser eksemplet fra koleratiden netop, at det ikke var. Den sociale kontrol var ganske effektiv, så derfor var det en ganske ydmygende straf.

Men her gjaldt det blot om Folk, der i Forvejen var overbevist og dømt af en Ret. Gælder det ogsaa for Personer, grebne i Rapsrier paa fersk Gerning, at man kan sætte deres Navne paa en Tavle opslaaet paa Aastedet?

Det vil blive sagt om disse Friluftstyverier, at de drejer sig kun om Smaating, der ikke forærmer de Bestjaalne og ikke gør Tyvene rigere. Det er sandt, men huskes maa det, at alligevel er deres Slægtskab med Tyverier i Museer og Butikker meget nært. I Butiker er det jo heller ikke store Værdier, der gaar tabt, men hvor mange Ulykker har de dog ikke væltet over intetanende Familier? Der tages med Jernhænder paa disse Tyve, men Ondet er ikke rykket op med Rod. Det florerer usvækket, og den haarde Haand udretter intet. Mon en Liste ved Stormagasinerne Indgang med Navnene paa de overbeviste Tyve ikke skulde virke ligesaa hæmmende som i „Kommunalsvinene“s Tid?

Spørgsmaalet om Retten til at opslaa de rapsende Besøgendes Navne paa en for alle synlig Tavle er juridisk, og som saadant er det ikke ret vanskeligt at faa det afgjort. Hensigten med

at indsende ovenstaaende er at faa en Diskussion rejst om denne Sag og om mulig fremskaffe Meninger om Tavlernes Tilladelighed og deres Nytte. Glædeligt vilde det være, om de mange Jurister, der er Haveejere eller Haveelskere, vilde gribe denne Lejlighed til at belyse Sagen".

Så langt Bernhard Olsen. Han havde 14 år forinden oprettet Frilandsmuseet i Sorgenfri og plantet både frugttræer og højstammede roser mellem bygningerne, så der er ikke tvivl om, at han skriver artiklen på baggrund af sine erfaringer på Frilandsmuseet.

Diskussionen blev ikke taget op af haveselskabernes medlemmer. Og måske kan man gisne om, at det skyldes, at en del af haveselskabernes medlemmer også selv kunne finde på at tage forbudte stiklinger.

Tavsheden omkring dette fænomen - både den gang og i dag - må skyldes, at der kan skelnes mellem to forskellige former for havetyverier: Om de finder sted, hvor der er overflod eller om de finder sted, hvor der er tale om knaphed. I dag vil vi ikke kalde det tyveri, at der bliver taget et æble eller fem i en privat have, hvor der er overflod.

Til gengæld vil jeg til enhver tid kalde det tyveri, hvis der bliver taget en stikling eller en plante i en planteSAMLING. Dels fordi der netop i samlinger ofte er sjældne

I en alsisk have står denne store Rosa alba Maxima-rose. Den blev oprindeligt hugget som et rodskud i præstegårdshaven.

planter, som måske ikke tåler, at der bliver taget stiklinger, og dels fordi der også kommer andre bagefter, som gerne vil se planterne i deres korrekte udfoldelse. Og den dag i dag er det sine steder et reelt problem, at besøgende tager stiklinger. Det er således et problem i Egeskovs Fuchsiahave, hvor de besøgende knækker skud af gamle, smukt formede planter, og der er ligefrem planteskoler, som forbyder, at man tager barnevogne eller paraplyer med rundt på planteskolens arealer! Ligeså bliver det også betragtet som tyveri, når besøgende fjerner større eller mindre dele af planter, ja til tider hele planter fra Botanisk Have.

På den anden side kan plantetyveri være med til at bevare en plante. Således fortalte en ældre gårdejerkone på Als følgende: „Da de lavede præstegården om derovre, da havde de en

Smuk er den, den huggede Rosa alba Maxima, så måske kan man godt forstå, at to alsiske landbokoner syntes det var synd og skam, hvis den gik til.

gammel rose derovre, at fru Metz har haft med fra sit barndomshjem på Langeland, og så var de ved at lave det om derinde, så sagde vi til hinanden - altså der boede ingen der - Skal vi prøve at gå over marken og prøve og gå ind og se, hvad de gør ved den rose derinde? Ja, det kunne vi godt, og vi listede derover, og vi kiggede, og rosen, den stod nede ved en dam, og den var der. Så halede jeg et ordentligt skud af, og jeg fik det til at komme, og det er den”.

I dette tilfælde var der tale om en Rosa alba Maxima, men det kunne lige så godt have været en mere sjælden rødægte rose. De forsvinder hurtigt i disse år, fordi ny haveejere ikke kender deres værdi, og fordi de det meste af året står og ser kedelige ud.

At ganske mange planter relativt let lader sig stiklingeformere, er i dag med til at sprede plantenyheder, både som en punktvis spredning og som en jævn udbredelse. Den punktwise spredning foregår i dag meget ofte i forbindelse med folks ferierejser til andre lande, hvorfra mange tager mere eller mindre lovlige stiklinger eller planter med hjem. Planter som måske ikke kan trives i haverne, men som har det helt fint i de mange udestuer og drivhuse, hvorfra de spredes til venner og bekendte. Jeg har således kendskab til en kvinde, som på rejser altid har en lille plasticpose med et vådt stykke papir med i tasken - hvis hun nu skulle falde over en spændende plante, som hun kan „tage” en stikling af. Det fandt hun ud af på en af sine rejser - i Kew Garden!

I et andet tilfælde fortalte et ægtepar om, hvorledes de havde fået nogle specielle blomsterfrø: „I Tivoli en gang, der kom jeg også til at tage frø med hjem, men de er gået til. De spirede bare 100%, de blomstrede også, men så rådnete de. De nåede ikke at sætte kapsler. Det må man jo heller ikke, men når der er i 1000-vis af frøkapsler, så kan der jo lige falde en i lommen”. Og konen fortsatte: „Nej, men altså, man kan da ikke gå sådan og ta', men jeg kan da også komme til det, når jeg ser noget nyt. Det er spændende med sådan noget. De gror bedst, siger de”.

Det jævne spredningsmønster går længere tilbage til en tid, hvor man som oftest fik sine haveplanter fra andre haveejere. Da var det intet under, at man i ny og næ „tog” en stikling i en anden have, men det er noget, som der kun sjældent bliver berettet om.

„Målet helliger midlet”. - Det er en norm og regel som ikke sjældent gør sig gældende inden for samlerkredse, og for plantesamlere gør det sig bestemt gældende. Mangen en plantesamler står ikke tilbage for at bemægtige sig stiklinger eller hele planter til deres samlinger. Det grelleste eksempel er tyveri af udryddelsestruede orkideer fra Botanisk Haves væksthuse, hvor man ved, at tyveriet var bestillingsarbejde fra en udenlandsk plantesamler. Såfremt plantesamleren passer på sine planter - det må man da formode - kan disse tyverier i allerbedste fald være medvirkende til en opformering og dermed en bevaring af det plantegeniske materiale. I værste fald kan det komme til at betyde, at sjældent plantegenetisk materiale helt forsvinder.

* *Museumsinspektør, Langelands Museum*